

Menneskerettighederne - brugt og misbrugt

Menneskerettighederne - brugt og misbrugt

D E N N Y V E R D E N
TIDSSKRIFT FOR INTERNATIONALE STUDIER

DIIS • København • 2007

DEN NY VERDEN 2006:4

1

Standarder, statusser og menneskerettigheder

Internationale dilemmaer og rettighedsbaseret udvikling i Kosovo

Indledning

NATO's intervention i det tidligere Jugoslavien i 1999 var legitimeret med henvisning til menneskeretlige principper, hvilket markerede en ny standard for militær intervention fra NATO's side i international politik. Af frygt for massive overgreb, endog folkemord, på Kosovos befolkning fra det serbiske militærs side, så man ingen anden udvej end at tvinge det serbiske militær ud af Kosovo for at standse disse overgreb. Og nu, hvor Kosovos fremtid skal defineres, står menneskeretlige spørgsmål stadig helt centralt.

Syv år efter NATO-angrebet i marts-juni 1999, hvorefter der blev indsat et FN-ledet midlertidigt styre i Pristina, er Kosovos fremtidige status imidlertid stadig uafklaret, og parterne, den kosovoalbanske provisoriske regering PSIG på den ene side og den serbiske regering på den anden, står stadig meget stejlt over for hinanden i de forhandlinger, der så småt er ved at komme i gang. Denne midlertidighed er samtidig uhyre skadelig, da det er vanskeligt at komme i gang med en tiltrængt omstrukturering af hele Kosovos økonomi. Ydermere er den massive FN-tilstedeværelse særdeles kostbar for FN og udgør efterhånden lige så meget en del af Kosovos problem som en del af løsningen. Allerede her har vi i øvrigt problemer. Hedder det Kosova, Kosovo eller Kosovo og Metohija. Albanerne siger det første, serberne det næste, og de serbiske nationalister siger det sidste. Kampen om stednavne i Balkan kører forbitret videre. Her holder vi os til Kosovo med o, da det er det er den godkendte danske stavemåde.

Denne artikel vil forsøge at diskutere nogle af de dilemmaer, det internationale samfund sidder med som følge af Kosovo-problemet, dilemmaer, der rører ved nogle helt centrale problemstillinger i forhold til at lade menneskerettigheder være rettesnor for international politik. Dilemmaerne bliver ikke mindre af, at det internationale samfund jo har en meget lang historie for det, der er blevet kaldt en "deadly dialectic of intervention and indifference" (Booth 2001:7) i forhold til problemerne på Balkan,

og meget tyder på, at udviklingen i det nye årtusind i Kosovo følger sig smukt ind i denne tradition.

Et oplagt folkeretligt problem ved interventionen var, at der ikke var konsensus i FNs sikkerhedsråd, hvor Rusland og Kina satte sig imod en international invasion. Det var således NATO alene, der påtog sig opgaven, og dette rejser naturligvis en række spørgsmål om, hvorvidt dette kan regnes for legalt, for slet ikke at tale om legitimt. Her er det vigtigt at forstå interventionen på baggrund af to andre tilfælde kort forinden, Rwanda og Bosnien, hvor det internationale samfund efter manges mening kom alt for sent på banen.

Et af de mest tragiske resultater af interventionen, etnisk udrensning af flere hundredetusinde mennesker, først albanere, og siden hen mere permanent serbere og romaer, har imidlertid også bevirket at menneskerettighederne er kommet til at stå meget centralt i forhandlingerne om Kosovos fremtidige status. Det har således fra starten været et krav til PISG, at man skulle have 'standarder før status', dvs. at man skulle leve op til en række krav om opfyldelse af en række basale menneskerettigheder, særligt vedr. folks ret til etnisk ligeberettigelse, at vende tilbage til hvor de kom fra, ret til fri bevægelse, til at nyde beskyttelse mod overgreb, til at ytre sig, og til at nyde samme sociale services som andre borgere. Inden da kunne man ikke begynde at tale om en ny status for Kosovo, en status som det store flertal af den kosovoalbanske befolkning ikke vil acceptere som andet end selvstændighed.

Det er imidlertid gået meget trægt med hjemvendelsen af fordrevne serbere og romaer fra Kosovo, og som tiden går, bliver en massiv hjemvendelse af disse etniske minoriteter mere og mere urealistisk. Det internationale samfund står dermed med et kæmpemæssigt moralsk problem. Hvor man lagde ud med at bombe serberne ud af Kosovo i den gode sags tjeneste, står man nu i en situation, hvor man risikerer at blåstempe en ny regering ved at tildele selvstændighed og dermed sætter en international præcedens, hvor det står enhver region frit at foretage etnisk udrensning og derefter kræve løsrivelse. Hvis først Kosovo, hvad så med Lombardiet, Katalonien, Casamance, Tjetjenien, Tibet, Kurdistan og et utal af andre steder?

Samtidig vil en accept af uafhængighed være en accept af KLA/UCK (Kosovo Liberation Army, Kosovos befrielseshær) og dens metoder, en organisation, som USA støttede flittigt op gennem 1990erne, men som efter 11. september 2001 rangerer højt på enhver liste over terrorbevægelser.

Baggrund

Spørgsmålet om etniske konflikter i Kosovo er ikke af ny dato. Der er imidlertid ikke noget, der tilsiger, at der er tale om 'urgammelt had', der

umuliggør fredelig sameksistens mellem de forskellige grupper. Snarere er der tale om, at det etniske kort altid har været effektivt at spille i politiske kampe. Ydermere er den politiske kamp, der i disse år finder sted, i høj grad en kamp om, hvordan historien skal skrives, da historien i høj grad bruges i politisk mobiliserende øjemed. De mest basale historiske data er således altid genstand for store stridigheder. F.eks. er tal om, hvor store procenter af befolkningen, der udgøres – og udgjordes – af hvilke etniske grupper, særdeles kontroversielle. I en analyse af baggrunden for konflikten skal man derfor være meget opmærksom på, at det er politisk meget følsomt, hvad baggrunden egentlig er, og at meget af den politiske kamp udspilles om netop, hvordan denne skal defineres. Ligeledes foregår der en løbende kamp om, hvad der er Kosovos historiske kulturarv. Kirker og moskeer har således været hyppige mål for vandalisering, et faktum der har vakt megen harme og bitterhed og bidraget til uforsonligheden.

Det var således et effektivt propagandamiddel for Slobodan Milosevic, da han i konsolideringen af sin magtposition i slutningen af 1980erne vækkede den serbiske nationalisme ved at henvise til Kosovo som “Serbiens vugge”, serbernes Jerusalem, og arrangerede sine berømte massemøder på Kosovo Polje, Solsortesletten, hvor serberne blev fordrevet af tyrkerne i 1389. “Ingen skal røre jer”, forsikrede han det serbiske mindretal ved et gigantisk massemøde på Solsortesletten på selve 600-årsdagen, 28. juni 1989, og gennemførte samtidig en lang række tiltag, der hindrede albanere i at sameksistere på lige vilkår med serberne i Kosovo.

Uden at kunne dokumentere det nøjagtigt, da statistikker i høj grad er genstand for kontroverser, er der grund til at antage, at der i Tito-tiden (1945-1980) er sket en betydelig afvandring af serbisktalende fra Kosovo. Der er også noget, der tyder på, at den albansktalende del af befolkningen af forskellige grunde er vokset hurtigere. Endelig har der fra den albanske befolknings side i visse kredse hersket en forestilling om, at hvis man ville være uafhængig af resten af Jugoslavien, måtte man gradvis opkøbe serbisk ejendom for således kunne styrke sine krav om selvbestemmelse. Ved gradvis at uddybe forskellene mellem Kosovo og resten af Jugoslavien, der i øvrigt altid har opfattet Kosovo som tilbagestående og problematisk, håbede man således at opnå en fredelig løsrivelse. En omfattende autonomi og selvstyre i forbindelse med en opdatering af den jugoslaviske grundlov i 1974, hvor Kosovo fik status som provins under Serbien (der var en af de seks jugoslaviske republikker) i lighed med Vojvodina, var et første skridt i denne retning. Alle disse forhold samlet har bevirket, at der i de sidste 40 år er sket en stigende albanisering af Kosovo.

Med nationalisternes kommen til magten i Serbien i slutningen af 1980erne opstod der imidlertid en helt ny situation. Ydermere viste det sig, at mange af de folk, der talte varmt for en løsrivelse, pludselig stod med en meget lidt attraktiv potentiel allieret, da styret i Albanien kollapsede i 1991, og det viste sig, at der ikke var megen broderlig hjælp at

hente fra det albanske regime. Al tale om et samlet Albanien for etniske albanere fremstod i hvert fald pludselig ikke så attraktivt.

I begyndelsen af 1990'erne strammede forholdene til, og serberne indførte et regime med stærkt diskriminerende indhold i forhold til albansk-talende. Mest berygtet var de reducerede muligheder for at blive undervist på albansk i skolerne, hvor børn blev påtvunget undervisning i serbisk. Samtidig oplevede kosovoalbanerne den økonomiske krise, der fulgte med krigen i Bosnien og Kroatien, de internationale sanktioner mod Restjugo-slavien, den skærpede undertrykkelse af det stadig mere militariserede serbiske styre samt forsøg på at kolonisere Kosovo med serbere, der blev smidt ud af Kroatien og Bosnien. Derudover indførte man en række meget provokerende tiltag, stednavne og helligdage, til minde om serbiske helte og heltegerninger i de utallige opgør, de havde haft med tyrkere og albanere. Endelig var serbiske myndigheders fremfærd over for den albanske befolkning præget af nedsættende og voldelig adfærd, og det antages, at omkring halvdelen af den kosovoalbanske befolkning i 1990'erne var udsat for chikane af en eller anden form fra det serbiske politi.

Det var i denne situation bemærkelsesværdigt, at det lykkedes at stable en demokratisk kosovoalbansk opposition baseret på ikkevoldelig modstand på benene under ledelse af Ibrahim Rugova. Denne opposition fik bl.a. organiseret et parallelt skolevæsen, der sikrede, at børn kunne blive undervist på albansk. Der blev faktisk etableret et helt parallelt statsligt system med skatteopkrævning, der også blev finansieret af den store del af kosovoalbanerne, der bor i udlandet. Over for en knusende militær overmagt lykkedes det at opnå en betydelig grad af legitimitet både internt og internationalt.

Da Kosovospørgsmålet ikke kom med på dagsordenen ved Dayton-fredsforhandlingerne i slutningen af 1995, som mange af de moderate kosovoalbanske politikere havde satset på, skete der en voldsom skærpelse af konflikten, og flere og flere kosovoalbanere begyndte at se væbnet kamp som den eneste udvej af krisen. Da selve Albanien i 1997, som følge af den såkaldte pyramidespilskrise, samtidig udviklede sig helt kaotisk med mere eller mindre lovløse tilstande, opstod der muligheder for at indsmugle store mængder af våben, og angreb på, hvad der i stigende grad blev set som en besættelsesmagt, tog til. Befrielsesbevægelsen UCK eller KLA (Kosovo Liberation Army) blev dannet og fik stor opbakning, særligt blandt de yngre segmenter i Kosovos befolkning. Det lykkedes i vid udstrækning for serberne at integrere romaerne i undertrykkelsen af kosovoalbanerne, noget romaerne siden hen har betalt en meget høj pris for.

Situationen i 1997-98 var således ved at udvikle sig meget alvorligt. Da udviklingen i Albanien bevirkede et meget stort flygtningepres på EU,

især Italien, begyndte man fra EU's side at overveje, på hvilken måde man kunne undgå en ny bølge af flygtninge, som det indenrigspolitisk ville være vanskelig at have med at gøre i EU-landene.

Rambouillet-aftalen

Da det viste sig, at Dayton-aftalen holdt, eller i hvert fald bragte fred i Bosnien, gav det det internationale samfund en vis tro på, at intervention i Balkankonflikterne kunne være en effektiv måde at hindre blodsudgydelser på, særligt eftersom især bosniakkerne i lang tid inden NATOs indgriben i Bosnien i 1995 havde krævet, at det internationale samfund greb ind. Det havde vist sig at være muligt at få stoppet krigshandlingerne ved, at man greb ind og bombede de serbiske stillinger.

Samtidig var der også andre dagsordener på spil. Fra serbisk side understreges det ofte, at præsident Bill Clinton var meget interesseret i at få fokus væk fra Monica Lewinsky-sagen (hvilket man jo ikke kunne fortænke ham i), og at han i øvrigt var ivrig efter at få etableret et eftermæle, hvor han ville kunne huskes for at have transformeret verdensordenen i en retning, der pegede fremad i forhold til den afsluttede kolde krig og satte USA solidt i førertrøjen som garant for frihed og demokrati. EU, der havde fremstået splittet og handlingslammet under krigene i Bosnien og Kroatien, var ligeledes ivrig efter at fremstå mere handlekraftig. Samtidig var flere vesteuropæiske lande ikke interesserede i at få nye strømme af flygtninge, som det var tilfældet efter krigshandlingerne i Bosnien.

Hvis man læser Rambouillet-aftalen fra tidligt 1999, hvor NATO bragte albanerne og serberne til forhandlingsbordet for at diskutere Kosovo, mere indgående, er det imidlertid ret klart, at der er tale om, at Jugoslavien skulle afgive national selvbestemmelse i betragteligt omfang. I det særligt kontroversielle appendix B, artikel 7 og 8, står der således, at

7. NATO-mandskab skal være undtaget enhver form for arrest, undersøgelse eller tilbageholdelse af myndighederne fra Eksjugoslavien. NATO-mandskab, der fejlagtigt er blevet arresteret eller tilbageholdt, skal straks udleveres til NATO-myndigheder.

8. NATO-mandskab nyder, sammen med deres land-, vand- og luftbårne køretøjer og transportmidler og udstyr, fri og uhindret passage og uindskrænket adgang overalt i Eksjugoslavien, inklusive i luftrummet og hav og søer. Dette inkluderer, men begrænser sig ikke til, retten til at slå lejr, foretage manøvrer og at slå sig ned i og anvende enhver facilitet, man finder krævet for støtte, træning og operationer. (Forfs. oversættelse).

Dette opfattede man, med en vis ret, som en *de facto*-accept af en invasion, og man hæftede sig fra serbisk side især ved, at det var NATO og ikke FN, der skulle fungere som besættelsesmagt.

Dette skal ikke være et forsøg på at forsvare Milosevic og det faktum, at han ikke ville underskrive, men det må retfærdigvis nævnes, at det er svært at forestille sig en statsleder skrive under på et dokument, der accepterer, at man opgiver enhver form for restriktion i forhold til fremmede styrker på ens territorium, ikke blot i Kosovo, det territorium, der er kilden til konflikten, men i hele rest-Jugoslavien dvs. Serbien og Montenegro. Det er således siden hen blevet hævdet gentagne gange fra serbisk side, at der reelt ikke var tale om forhandlinger, men at der fra NATOs side allerede var taget beslutning om, at man ville intervenere. Det er således spørgsmålet, om der ikke var tale om et *de facto*-ultimatum. Og her var parallellen til det ultimatum, serberne fik i 1914 af Østrig-Ungarn, oplagt at drage.

Forløbet af NATOs militære intervention

Man mener, at hele Kosovokonflikten kostede omkring 15.000 menneskeliv, hvoraf 3000 er 'savnet'.

Den umiddelbart mest dramatiske følge af bombningerne i Kosovo mellem marts og juni 1999 blev, at den etniske udrensning, som man fra det internationale samfund havde frygtet, straks blev iværksat. I løbet af få uger blev situationen i Kosovo fuldstændig uoverskuelig, da det serbiske militær tvang næsten halvdelen af den kosovoalbanske befolkning på flugt. Over hals og hoved måtte omkring 800.000 mennesker søge tilflugt i grænselandet i Makedonien og Albanien, hvorfra man søgte asyl til andre lande. Ikke kun FNs flygtningehøjkommissariat UNHCR, men også NATO, påbegyndte straks et kæmpe logistisk arbejde for at sikre, at der blev taget vare på disse mennesker, så de hurtigt kunne blive repatrieret, så snart serberne var nedkæmpet. Da kosovoalbanerne vendte tilbage i juni 1999, var det det serbiske mindretal samt andre etniske mindretal, som serberne havde været i mere eller mindre grad af alliance med, der måtte betale. Uden at hverken NATO eller FN satte effektivt ind, blev den langt overvejende del af de etniske minoriteter tvunget til at flygte til hovedsageligt Serbien, og efterfølgende blev deres huse og ejendomme plyndret og ødelagt.

Kosovo er således nu blevet næsten rensset for serbere, bortset fra nogle få svært patuljerede enklaver hist og her, samt i den nordlige del omkring byen Mitrovica. Det anslås, at der nu er omkring 100.000 serbere tilbage i Kosovo. De fordrevne serbere befinder sig for størstedelen i Serbien, og mange af dem lever under kummerlige vilkår, særligt dem, der stadig bor i de berygtede kollektivcentre, gamle skole- eller fabriksbygninger eller hoteller i en tilsyneladende permanent ventepo-

sition. Også her er tallene omdiskuteret, men UNHCR-beregninger vurderer, at der er over 200.000 serbere og omkring 40.000 romaer og andre etniske grupper, der lever som internt fordrevne i Serbien og Montenegro.

At sikre, at disse mennesker kan vende tilbage, er en meget stor udfordring, men også et meget centralt problem, hvis Kosovo skal leve op til standarderne. Det er vanskeligt at garantere dem sikkerhed, med mindre man stiller en kampvogn i deres baghave, hvad man nærmest også gør i nogle af de få tilbageværende enklaver. Men selv da er det vanskeligt, da de frygter ikke at nyde den bevægelsesfrihed, der er en forudsætning for at kunne klare sig. Derudover er de fordrevnes ejendomme i meget vid udstrækning blevet smadret, og det er en bekostelig affære at genopbygge dem. Ydermere skal de fordrevne kunne tilbydes de samme serviceydelser som andre mennesker, dvs. især skoler til børnene på disses modersmål. Endelig er mulighederne yderst begrænsede for at etablere det, man med et lidt fint ord kalder et 'bæredygtigt livsgrundlag' for de tilbagevendende. Arbejdsløsheden i Kosovo er på over 60 procent, og serbere og romaer vil ofte ende bagest i køen.

Problemet er imidlertid yderligere kompliceret. Kosovos sociale struktur er under hurtig ændring, og siden 1999 er der sket en meget kraftig afvandring fra land til by. Dette betyder ofte, at de kosovoalbanere, der levede side om side med serberne ude på landet, er flyttet ind til byerne, hvor de bor i andre serberes lejligheder. Samtidig vil en tilbagevendende til landsbyerne af de mange kosovoserbere, der oprindeligt kom fra landdistrikterne, reaktualisere et andet problem. Det tidligere Jugoslavien fik aldrig rigtig taget hul på en effektivisering af landbruget, der karakteriseres ved et utal af små brug, der økonomisk ikke er særlig givtige. Hvis serberne vender tilbage, vil de med andre ord sidde med deres mellem to og fire hektar jord, uden realistiske jobmuligheder, ingen skole til børnene og stor risiko for daglige chikanerier, i hvert fald hvis de bevæger sig ind til den nærmeste by. Grunden til, at dette overhovedet kan virke attraktivt, er bl.a., at mange af de kosovoserbere, der sidder som fordrevne i Serbien, er endnu dårligere stillet. At denne løsning endelig er meget dyr for det internationale samfund, og at programmer for serberes tilbageflytning er underfinansieret, er et yderligere problem. I 2005 var kun fire ud af de i alt 25 *concept papers*, projektdokumenter, der var udarbejdet for hjemflyttelse af serbere til deres oprindelsessted, sikret finansiering. Og visse stemmer i den internationale debat mener ydermere, at der ikke bør bruges så mange ressourcer på disse mennesker, da der er langt mere presserende problemer i f.eks. Afrika, hvor pengene kan gøre langt mere gavn.

De serbiske internt fordrevne er derudover kastebolde i en række politiske spil. Nationalistiske serbiske politikere har naturligvis tildelt dem den centrale offerrolle og har svoret dem solidaritet til det sidste. De sidder dermed som lus mellem to negle og bliver ufrivilligt argumenter i dis-

kussioner om Kosovos fremtid, som i deres navn bliver så uforsonlige, at løsninger bliver meget vanskelige at finde. Det internationale samfund har ikke kunnet finde ud af, hvordan man effektivt kunne tackle problemet. Man har bevæget sig på en kompromissøgende kurs, hvor man har håbet, at den provisoriske lokale regering efterhånden ville indse, at en integrationspolitik var vejen til at opfylde internationale standarder om overholdelse af menneskerettighederne. Men dette er gået meget trægt. Det var således en brat opvågning til realiteterne for det internationale samfund, da omfattende uroligheder i marts 2004 brød ud i en række byer i Kosovo og over 1000 serbere blev fordrevet, kirker blev skændet og brændt, og i alt 18 mennesker blev dræbt. Da gik det op for det internationale samfund, at modsætningerne var intakte og lette at antænde, og så skete der faktisk de første skred i situationen, da man begyndte at gøre kosovoalbanerne klart, at der vankede 'standarder før status'. Samtidig fik man fra december 2004 efter valg i oktober i Kosovo en ny premierminister, den populære tidligere UCK/KLA-partisan Ramush Haradinaj, der nu er under anklage ved domstolen for krigsforbrydelser i det tidligere Jugoslavien, ICTY, i Haag. Ligesom man herhjemme ser, at det er nemmere at få fagforeninger med på upopulære arbejdsmarkedsreformer under socialdemokratiske regeringer end under borgerlige, kom der lidt skub i repatrieringsforsøgene, nu man havde yderfløjen med som beslutningstagere. Problemet er nu, at pengene skrumper ind, Kosovo er ved at ligne en dårlig sag, hvor donorer ikke scorer hurtig prestige. Samtidig skrider dagsordenene for de problemer, der skal diskuteres. Hvor uafhængighed ikke var på dagsordenen i 1999 fra det internationale samfunds side, er det efterhånden blevet erkendt, at det nok er den mest realistiske dagsorden, eventuelt koblet med at Serbien bliver lovet en eller anden optagelsesmodel til EU, m.a.o. en studehandel snarere end en ny international verdensorden baseret på menneskeretlige principper.

Imens går tiden. Og Kosovo udvikler sig til et ret besynderligt sted, hvor midlertidigheden og manglen på planlægning, strategi og overordnet målsætning for, hvor man vil hen, bevirker, at sort økonomi og mere eller mindre anarkistiske investeringsmønstre præger udviklingen. Det ligger uden for denne artikels område at gå nærmere ind i en vurdering af denne økonomiske udvikling, men man kan ikke undgå at bemærke den meget uformelle, for ikke at sige kriminelle, karakter, der præger Kosovos økonomi, og det er klart, at dette udgør en udfordring for national planlægning. Og det er klart, at en analyse af den ret kaotiske situation, Kosovo befinder sig i nu, må indgå i en samlet vurdering af hvorvidt den type invasion, som NATO foretog, har været en god idé. Hvis ræsonnementet for at gå krig er, at man efterfølgende får en bedre fred, kan man i hvert fald sige, at den fred, man nu har, ikke er optimal.

Situationen i Serbien er heller ikke alt for god, når det kommer til Kosovospørgsmålet. Det overraskede mig at høre, da jeg i 2005 boede i

Beograd, at for mange serbere var krigen først begyndt i 1999. Krigen i 1991-1995 var jo interne borgerkrige i Bosnien og Kroatien, hvor serberne blev fordrevet og derefter gjort til syndebukke. At Milosevic havde støttet serberne i Bosnien, var vel ikke så underligt, ellers var det gået dem ligesom i Kroatien, hvor Krajina og Østslavonien blev etnisk udrenset. At NATO således ikke blot begyndte at bombe Kosovo, serbernes Jerusalem, men også broer, fabrikker, kontorer og administrationsbygninger i hele Serbien, blev opfattet som en uhørt aggression. At der derudover var den i den slags krige tilsyneladende uundgåelige *collateral damage* at omkring 400 helt uskyldige civile blev dræbt, bidrog yderligere til serbernes indignation over for Vesten. Det har medført, at internationale institutioner, som f.eks. ICTY-domstolen i Haag, nu efterfølgende opfattes som vestligt hykleri. Hvorfor skal Serbien sende deres soldater til Haag, når USA samtidig vrider armen rundt på det internationale samfund for at få det til at acceptere, at amerikanerne ikke selv kan blive tvunget til at udlevere deres potentielle krigsforbrydere? Hvorfor er det, at KLA/UCK-krigsforbrydere tilsyneladende slipper så billigt ved domstolen i Haag? (I 2005 blev to kosovoalbanske anklagede kun idømt meget milde straffe. Hvorvidt dette var retfærdigt, kan vi naturligvis ikke tage stilling til her, men det blev tolket som forskelsbehandling i de serbiske medier.) Man står således i en situation i 2006, hvor ultranationalistiske kræfter stadig har meget stor indflydelse. Det Radikale Parti, hvis leder Vojislav Seselj sidder under anklage i Haag, er klart det største i Serbien og ville efter al sandsynlighed vinde et valg nu, hvis det blev udskrevet.

Dilemmaet og præcedensen

Det internationale samfund, og i særdeleshed NATO, er således i en meget svær situation. Den langsigtede løsning, en gradvis inkludering af alle de nye Balkanstater, inklusive Kosovo, i et udvidet EU kan godt gå hen og blive temmelig udgiftstung og vil også ramme det rige Europas akilleshæl: de rige landes uvilje mod at modtage store antal migranter, også fordi Kosovo traditionelt har været et migrantsamfund, der var meget afhængigt af indtægter fra diasporaen. Det vil samtidig være svært at forsvare over for ikkeeuropæiske stemmer, der mener, at det tangerer diskrimination, at man ofrer så mange FN-ressourcer på et europæisk problem, mens langt større problemer, som f.eks. Congo og Sudan, får lov at sejle.

Hvis Kosovo bliver godkendt af det internationale samfund, vil det umiddelbare resultat meget nemt kunne blive, at serberne i Republika Srpska, den serbiske del af Bosnien og Hercegovina, vil kræve løsrivelse med henblik på en indlemmelse i Serbien. Her vil serberne kunne bruge de samme argumenter som kosovoalbanerne, opdelingen af det tidligere Jugoslavien bør åbenbart ikke nødvendigvis følge de gamle linier mellem

de seks gamle republikker, etniske tilhørsforhold kan tilsyneladende godt retfærdiggøre løsrivelser.

Samtidig er det muligt, at Kosovos løsrivelse vil føre til øgede spændinger mellem NATO på den ene side og Rusland og Kina på den anden. Både Rusland og Kina har som Serbien været ganske hårdhændede over for minoriteter og republikker og regioner med selvstændighedstanker. Tjetjenien, Taiwan og Tibet er de mest oplagte, men ingenlunde eneste eksempler. Da både det tidligere Sovjetunionen og Kina har ført en aktiv politik for at 'russificere' eller 'Han-kinesificere', kan mindretal fra tidligere moderlande nemt blive syndebugke, hvis opsplittningen af det tidligere Sovjetunionen fortsætter, eller påbegyndes i Kina, og f.eks. Tibet får ny vind i sejlene til krav om selvstændighed.

Ydermere må man sige, at interventionen jo skabte en dramatisk præcedens for senere interventioner, f.eks. i Irak, der jo også var begrundet i ønsker om at indsætte regimer, der var mere demokratiske og i overensstemmelse med internationale konventioner. Her kan man i endnu højere grad end i Kosovo sætte spørgsmålstegn ved bæredygtigheden i den nuværende situation.

Her er der imidlertid sket et skred i argumentationen, hvor det ikke længere er menneskerettigheder, der fremhæves som legitimerende for interventionen, men frihed, demokrati, sikkerhed og endda kamp mod 'det onde'. Her skabes samtidig et politisk klima, hvor fremsættelsen af menneskerettigheder som legitimationen for fremtidige interventioner bliver blandet sammen med andre politiske dagsordener og kommer til at fremstå i stigende grad problematiske. Og samtidig har 'det internationale samfund' stået endnu mere splittet i dette tilfælde.

Man er således kommet i en situation, hvor de nationer, der traditionelt har advokeret for menneskerettigheder som grundlag for international politik, i stigende grad er kommet til at stå frem som opportunistiske i forhold til, i hvilken udstrækning de moralkodekser, der udbredes, skal have universel gyldighed. Det er således nu blevet ganske nemt for f.eks. serbiske nationalister at påvise, at der tilsyneladende gælder dobbeltstandarder, når serberne skal sende deres krigsforbrydere til Haag, mens amerikanerne vrider armen om på det internationale samfund for at acceptere, at det behøver amerikanerne ikke. Og det er blevet let for arabiske militante kræfter at påstå, at der eksisterer dobbeltstandarder over for Israel, der både har masseødelæggelsesvåben og udfører militære aktioner langt inde i sine nabolande, uden at der sanktioneres fra USA og Europa.

Det er således spørgsmålet, om intervention i menneskerettighedernes navn efter en kort og ikke ret vellykket tid på den internationale scene, er på vej bort og er ved at blive erstattet af mere traditionelle magtpolitiske

bevæggrunde: terrortruslen, kontrol med ressourcer og sikring af loyale regimer. Menneskerettighedsforkæmpere skal dermed til at genoverveje, hvor deres fokus i deres kamp skal være, nu hvor især USA ikke kan regnes som automatisk allieret. Og Kosovoproblematikken risikerer at ende i glemslen med et par studehandler, der kommer til at sætte menneskerettighedskampen i et meget dårligt lys, og som kan sætte en farlig præcedens, men som falder fint i tråd med den nævnte *deadly dialectic of indifference and intervention*.

*Henrik Nielsen er ph.d. og udreder
på Institut for Menneskerettigheder.*

*I 2005 arbejdede han på Dansk
Flygtningehjælps kontor i Beograd*

Litteratur

Booth, Ken, ed. 2001. *The Kosovo tragedy. The human rights perspective*. London: Frank Cass.

